

*Юлія Прудковських,
Наталія Тимошенко
(Київ, Україна)*

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Усучасних умовах розвиток освіти в Україні виходить на новий рівень якості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Збільшення вимог до професійної діяльності майбутніх соціальних педагогів вимагає підвищення їхнього професіоналізму. Це завдання реалізується через переорієнтацію спрямованості основних цілей вищої освіти. В умовах інноваційного розвитку суспільства основним показником отримання вищої освіти є не просто формування випускника професіонала, але й розвиненої особистості, творчої індивідуальності. Підґрунтям для вирішення цих завдань є Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України «Про соціальні послуги», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про охорону дитинства».

Модернізація освіти неможлива без розуміння професії майбутнього соціального педагога як активного суб'єкта, що пізнає і перетворює себе в процесі професійної діяльності. Для того, щоб знаходитися на рівні сучасних вимог, майбутньому соціальному педагогу необхідно не тільки успішно займатися в системі спеціально організованої підготовки, але й безперервно працювати над собою, професійно саморозвиватися.

Проблема професійного саморозвитку особистості посідає важливе місце серед актуальних проблем психології та педагогіки. Дане питання висвітлювалося такими вченими, як: Г.Балл, Л. Виготський, Н.Кічук, Є.Климов, А.Марюкова, Л.Митіна, С.Рубінштейн, І.Харламов. Процес формування особистості висвітлювали у своїх працях В.Орлов, Л.Рувинський, В. Семиченко, В.Якунін.

Метою статті є розгляд та обґрунтування поняття професійного саморозвитку особистості на основі аналізу наукової та науково-методичної літератури.

Науковці зазначають, що в процесі підготовки майбутніх фахівців необхідно формувати й розвивати як професійні якості майбутнього професіонала, так і наповнювати конкретним змістом опанування ними професії, професійної компетентності.

Різні науки мають свої підходи до питання саморозвитку взагалі та професійного саморозвитку, зокрема. Але свій початок науковий розвиток цього поняття набув ще в період Давньої Греції. Так, ще піфагорійці розглядали саморозвиток як свідомий процес, який спрямований на створення умов для інтелектуального споглядання тих чи інших елементів буття та підкреслювали важливість ролі одкровення про їх ідеальну сутність [6, с.22]. Лише в працях Сократа людина стає центральним об'єктом наукового пізнання. Сократа вважають першим в розробці проблеми самопізнання та саморозвитку, оскільки він на основі формули давнього світу «Пізнай себе» відкрив і, відповідно, оцінив особливий вид знання – знання про незнання. Він наголошує на тому, що метою самопізнання є розвиток кращих задатків та почуттів, спрямованих на пізнання та розвиток істини і добра [6]. У своїх наукових доробках С.Карпенчук актуалізує знання про незнання особистості і в сучасному світі, констатуючи, що «знання про незнання вносить неспокій в духовний світ індивіда, спонукає його піддавати сумніву повноту і вагомість знань, яких досяг; воно збуджує приглушений спокій самозадоволеного всезнання, нещадно розкриває і роззброює неосвіченість. Та водночас пробуджує потребу в новому знанні, у знищенні незнання» [4, С.8].

Аналізуючи праці таких вчених як В.Лозового, Л.Сідака, які досліджували розвиток ідей саморозвитку епоху Відродження та Реформації, ми бачимо, що поняття «саморозвиток» проходило низку трансформацій. Якщо Еразм Роттердамський вважав саморозвиток суто інтелектуальним саморозвитком, самоосвітою та освітою, збільшенням розумових здібностей,

знань, то поряд із цим він додавав, що досконалість потребує аскетичної простоти і моральної довершеності[5]. Але вже в Локка християнські ідеали саморозвитку замінені на суто соціальні, а духовний саморозвиток – на егоїзм. В Ніцше саморозвиток розглядається скоріше як геройський – в рамках його філософії людина розвивається суто на суб'єктивному підґрунті[5].

Лише в більш пізньому періоді, в роботах гуманістів, саморозвиток знову набув не лише рис суб'єктивності, але й моральності. Такими, доречі, є напрацювання цілої низки науковців, таких як: М. Ломоносов, Ф.Янкович, М.Новікова, О. Радищева, О. Герцен, М. Чернишевський, В. Белінський, М. Добролюбов, Г. Сковорода та інших, які пропагували ідеї гуманістичного ставлення до людини, проголошували ідеал всебічно розвинутої людини, важливу роль у формуванні якої має моральність. Як приклад, є вчення В. Соловйова, згідно із яким саморозвиток людської особистості детермінований та потребує активної участі людини лише у запереченні власної волі, спрямованої на зло. Предметом того негативного устремління є «та сфера нашого матеріального буття, яка не тільки збуджує дух, але при цьому «намагається захопити людський дух у свою сферу, підкорити або поглинути його» [6]. Тобто Соловйов взагалі відкидав суб'єктивність в саморозвитку, вважаючи, що прагнення до нього іде від Бога, а від людини – лише прагнення до самознищення.

В останні часи, згадуючи про зовнішній вплив на саморозвиток особистості, науковці частіше приділяють увагу створенню умов для саморозвитку. В особливості це стосується саморозвитку педагогів та соціальних педагогів.

Розкриття змісту поняття “саморозвиток” стало підґрунтям для аналізу поняття “професійний саморозвиток”.

Проблемі професійного саморозвитку спеціалістів присвячено низку дисертаційних досліджень в Україні[1; 2; 3; 7; 8].

Так, у дисертаційному дослідженні Т. Стрітьєвіч професійний саморозвиток аналізується як свідомий процес особистісного становлення з метою

ефективної самореалізації на основі значущих прагнень та зовнішніх впливів. Також авторка наголошує на тому, що професійний саморозвиток майбутнього фахівця визначено як «цілеспрямовану, багатоаспектну самозміну, що це інтеграційний творчий процес і стан людини, який заснований на взаємодії внутрішньо значущих та зовнішніх чинників, якісним показником якого є суб'єктивність».[7, с. 6]. Це дозволить майбутньому соціальному педагогу, на нашу думку, на будь-якому життєвому періоді включитися в освітній процес відповідно зі своїми пізнавальними та професійними інтересами, психофізіологічними і особистісними якостями та зважаючи на потреби суспільства.

Ми погоджуємося з думкою І. Ігнацевич, що професійний розвиток майбутнього фахівця можна розглядати як свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності й розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку. Авторка наголошує на тому, що не існує меж професійного саморозвитку, оскільки цей процес динамічний, діалектичний і зумовлений новими цілями й вимогами, які з'являються відповідно до змін стандартів професійної діяльності, ідеальних уявлень про сенс, зміст, форми і методи професійної діяльності[3]. Професійний саморозвиток майбутнього соціального педагога можна пов'язувати з реалізацією особистих потреб в майбутній професійній діяльності. При такому підході професійний саморозвиток виражається в межах внутрішнього руху і представляється показниками саморозвитку.

Вітчизняна дослідниця А. Бистрюкова виділяє структуру професійного саморозвитку майбутнього фахівця, яка складається із особистісних якостей та сукупністю видів компетенцій, становлення яких відбувається послідовно – засвоєні на етапі самовизначення студента способи самоорганізації на подальших етапах забезпечують самореалізацію спеціаліста як професіонала. [1, с.7]. Вона також виділяє зовнішні та внутрішні чинники сприяння формуванню готовності до професійного саморозвитку в майбутніх фахівців

таумови, серед яких можна виділити такі, як: посилення в змісті процесу підготовки фахівців складової професійно-особистісного розвитку: пріоритетне використання в навчальному процесі інтерактивних технологій, що сприяють рефлексивних умінь у навчальному процесі; оптимальна організація роботи студентів; створення на кафедрах і факультетах позитивного педагогічного клімату, заданого творчою партнерською суб'єкт-суб'єктною взаємодією студентів і викладачів, а також цілеспрямоване використання технології формування готовності до професійного саморозвитку [1, с.8].

Відомий вчений Р. Вайнола визначає професійний розвиток особистості як «неперервний, динамічний процес залучення до професій, професійної реалізації та самореалізації, під час якого відбувається якісне вдосконалення особистості як суб'єкта – представника певної професії» [2, с. 16] і поряд із цим по відношенню до підготовки майбутніх соціальних педагогів вона трактує це поняття як «сукупність соціального, професійного та особистісно-морального розвитку майбутнього фахівця у сприятливих умовах технологічного та науково-методичного забезпечення підготовки в освітньому середовищі вищого навчального закладу [2, с. 16]. В цьому руслі звертає на себе увагу і дослідження Н. Троценко, яка в своїй роботі досліджує тему самовдосконалення та розвитку соціальних педагогів та привертає увагу до питання «подальшого професійного зростання особистості фахівця. Особливо ця проблема актуальна для фахівців, які працюють у сфері «людина – людина», що передбачає здатність успішно функціонувати у системі міжособистісних відносин» [8, с. 12].

На нашу думку, професійний саморозвиток майбутнього соціального педагога – це не масове і навіть не типове явище, тому що не всі володіють тими якостями, які необхідні для цілеспрямованої роботи над собою. Професійний саморозвиток відбувається тільки у тих, хто володіє необхідними якостями, головними з яких можуть бути такі, як: внутрішня мотивація на професійні завдання; розуміння змісту та методичних основ саморозвитку; досягнення високих результатів в їх вирішенні та мотивація на

себе; здатність до саморозвитку. Проте, на відміну від мотивації, здатність до саморозвитку можна сформулювати і розвинути дуже швидко. Тому основу здатності до професійного саморозвитку можуть складати такі уміння, як: бачення своїх недоліків та обмежень, аналіз їх причин у власній діяльності, критичне оцінювання результатів власної роботи, причому аналіз не лише невдач, але й успіху.

Отже, професійний саморозвиток майбутнього соціального педагога, хоча і є суто особистісним із загальної точки зору, характеризується комплексом зовнішніх (соціальне, природне, інтелектуально середовище, професійне і особисте коло, визначеність особиста та професійна) та внутрішніх (професійний рівень, особистісні якості, що впливають на інтенсивність в тому числі професійного саморозвитку, цілі та мети професійної діяльності) факторів. Та можливий лише в сприятливих наукових, навчальних, технічних умовах вищого навчального закладу. Звідси важливим завданням в сприянні саморозвитку майбутніх соціальних педагогів є створення сприятливих умов для розвитку та поряд із цим індивідуалізація цих умов в рамках навчально-виховного процесу.

Література

1. Бистрюкова А. Н. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів засобами проективної технології: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня доктора пед наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / А. Н. Бистрюкова. – Ялта, 2009. – 20 с.
2. Вайнола Р.Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : дис. ... докт. пед. наук: 13.000.04 / ВайнолаРенатеХейкіївна. – К., 2009. – 542 с.
3. Ігнацевич І. І. Професійний саморозвиток як чинник ормування професійної культури педагога [Електронний ресурс] / Ігнацевич І. І. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ignatsevich-i-i-profesiyniy-samorozvitok-yak-chinnik-formuvannya-profesiynoyi-kulturi-pedagoga>.

4. Карпенчук С.Г. Самовиховання особистості : навч. посіб. / Карпенчук С.Г. – К.:ІЗМН,1998. – 216с.
5. Лозовий В.О. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці : монографія/ В.О. Лозовий, Л.В. Сідак. – Х.: Право, 2006. – 256 с.
6. Соловьев В.Оправдание добра / В.Соловьев// Соловьев В. Чтения о богочеловечестве. Духовныеосновыжизни. Оправдание добра / Соловьев В. – Минск: Харвест, 1999. – С. 336–398.
7. Стрітьєвич Т. М. Формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів образотвотворчого мистецтва:автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. М.Стрітьєвич. – Черкаси, 2009. – 20 с.
8. Троценко Н.Є.Професійне самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах:дис.. ... канд. пед наук : 13.00.05 / Троценко Наталія Євгенівна. – Луганськ, 2011. – 243 с.

Науковий керівник: канд. пед. наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка Тимошенко Наталія Євгенівна

Відомості про авторів:

Тимошенко Наталія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Домашня адреса:

02068

м. Київ

вул. Драгоманова 1к, кв. 225

моб. тел. 066-740-36-82

електронна адреса: tim.nata.e@gmail.com